

visa, hur expressionismen reagerat mot 1800-talets materialism och religiösa likgiltighet och istället söker återge, »icke det som synes, utan det som är», för att tala med Fischer-Trachau. Förf. demonstrerar slutligen för oss några av de yngre tyska konstnärerna, som sysslat med religiös konst. Denna framställning skiljer sig fördelaktigt från många arbeten med detta ämne, som sett dagens ljus under de sista åren. Horn är saklig, vederhäftig och äger en konstnärlig känsla, som hindrar honom att betrakta tingen alltför litterärt. För en nutida tysk är det givetvis svårt att objektivt kunna överblicka expressionismens religiösa konst. Krigets nöd och de sedan följande andliga omvälvningarna ha gripit folket på ett sätt, som vi knappast kunna fatta. Ett uttryck för denna känsla av ångest och osäkerhet är just den tyska expressionismens Kristusframställningar. Till sin natur är den långt ifrån evangelisk; kristen tro och känsla för kultens krav saknas naturligtvis. Hartlaub har i en intressant studie, *Kunst und Religion* (1910), betecknat denna obestämda och svävande känsla för praereligiös. Med en viss överlägsenhet har sedan Paul Fechter, en av expressionismens apostlar, kallat den »sublimerade religiösa strävanden», och typiskt har van Gogh bekänt: »Jag är en troende i min otrohet». I denna konst blir Kristus och de religiösa gestalterna uttryck

för konstnärens egen ytterst starkt personligt färgade livsåskådning och för hans individuella själsstämningar. Dessa synpunkter har Horn knappast velat tangera — en av bokens uppgifter är nämligen att söka föra konstnärerna närmare de religiösa ämnena och på detta sätt åstadkomma ett samarbete mellan kyrkans representanter och målare och bildhuggare.

Den moderna tyska Kristusbilden är trots allt en mycket intressant företeelse. Verk ha här skapats av stort värde framför allt av män som Nolde och Jaeckel. Världskriget kastar dock ännu en hemsk skugga, som man särskilt ser av sådana verk som Heckels madonna eller Schmidt-Rottlufs Kristushuvud (1918), vilket i sin gräslighet uttrycker vild förtvivlan och nattsvart pessimism. Man har i detta sammanhang talat om »indirekta Kristusbilder» och därmed velat beteckna, att det religiösa motivet blott är en omklädnad för aktuella upplevelser. Kokoschkas Pietà kan t. ex. lika väl föreställa, hur en soldat dör i moderns armar. Å andra sidan ha själva krigsbilderna stundom fått en religiös fördjupning och betydelse t. ex. Fischer-Trachaus »Kriegergedächtnismal».

Horns mycket läsvärda bok framträder i en vacker modernistisk utstyrelse och med omsorgsfullt återgivna bilder, vilket gör den särskilt värdefull.

Bengt Cnattingius.

Till prästräktens historia.

I Prosten Lenströms¹ översättning av Löhes *Den evangeliske prästen* (Stockholm

¹ Prosten Carl Julius Lenström, * 1811, † 1893 såsom kyrkoherde i Väster-Lövsta av ärkestiftet, fil. jubeldoktor och teol. doktor, var en flitig skriftställare. Han var såsom docent i Uppsala utgivare av den litterära tidskriften *Eos* (1839—40). Om honom se Ärkestiftets herdaminne 4 sid. 287 ff.

1853) finnes i de av översättaren gjorda tilläggen med hänsyn till svenska förhållanden på s. 254 under not 33 några upplysningar om prästräkten vid förra seklets mitt, som utan att på något sätt vara sensationella dock kunna ha ett visst intresse för den av kyrklig kulturhistoria intresserade. Vi avtrycka här hans ord i den mån de beröra svenska förhållanden.

»Hos oss är ingen svårighet i avseende på prästens klädnad. Utom templet begagnas vid högtidliga tillfällen, utom ämbetsförrättningen den vanliga prästrocken med ståndkrage och kapp samt krage, stundom även kaftanen, som ger ett ärevördigt utseende. Kortbyxor ävensom fracken torde nu i vårt land ingenstädes bland prästerna förekomma och det med rätta. Utom templet, altare och predikstol få aldrig mässkläderna begagnas.»

Av detta framgår att ännu vid seklets mitt känslan för prästkappan såsom en del av ståndsdräkten var levande. Den skånske riksdagsprosten Schönbeck berättar för övrigt i sina memoarer (utg. under titeln Prelater)², huru Ärkebiskop Sundberg, den dag han utnämndes till Talman, infann sig till plenum med ordnar och iförd prästkappa. En sista rest av kappans egenskap av ståndsdräkt finna vi i den ännu understundom brukade seden, att präster vid sitt eget bröllop under den kyrkliga akten använda kappan.

Då Lenström nämner, att kaftanen givver ett mera ärevördigt utseende än »den vanliga prästrocken», kunde man tänka sig, att han därmed åsyftar den fotsida talaren, som i så fall skulle varit brukad ännu vid det förra seklets mitt. Trol-

² H. Schönbeck, Prelater, Sthlm. 1927, s. 150.

gare är dock, att kaftanen fullständigt motsvarat det plagg vi nu kalla prästrock, även om den i allmänhet varit något längre men ingalunda fotsid. Däremot torde den »vanliga prästrock» Lenström talar om ha varit en bonjour, med nedfälda slag, till vilken bars väst med ståndkrage och prästkrage. Denna dräkt möter på ett flertal prästporträtt från seklets mitt. Det kan vara av intresse att observera huru domprosten Torén i Uppsala på det porträtt av honom, som finnes införd i den honom 1903 tillägnade festskriften, är iförd just bonjour och prästkrage men därtill vanlig ringad väst. Utvecklingen har ju annars gått i den riktningen, att prästens vardagsdräkt fullständigt sekulariserats och att prästrocken, d. v. s. kaftanen vid högtidliga tillfällen blivit den vanliga dräkten även om fracken numera ej torde vara fullt så sällsynt bland prästerskapet som på Lenströms tid. Förbudet mot mässklädernas användande utom kyrkorummets har ej varit lagligen fastställt, deras förekomst på predikstolen är också annorstädes omtalad (bl. a. hos N. Söderblom). Julottan torde i de flesta fall varit den enda gudstjänst vid vilken detta bruk förekom. Kanske ett sista relik av denna gudstjänsts ursprungliga karaktär av juldagens första mässa.

Harald Andersson (Lund).

Psalmvalet i folkskolorna.

Genom benäget påpekande från H. H. Biskopen i Växjö har Red. fått meddelande om att biskopsmötet under år 1931 upptagit frågan om psalmvalet i skolorna till behandling och därvid beslutat föreslå följande trettio psalmer och psalmverser till inlärande:

3: 7; 16: 1; 22; 24: 1, 5; 33; 45: 8; 50: 3; 53: 1; 55; 63: 13—15; 66; 77: 6; 89; 94; 102: 1; 119; 124; 138: 1—3; 224: 1—3; 268;

306: 5; 394: 1; 420: 1—2; 421; 424: 1, 5—7; 434; 442: 8, 9; 486: 1, 4, 7; 500: 5—7; 533: 1, 7—9.

Dessutom föreslogos följande: 1: 7; 28: 6; 51: 1—3; 69: 3; 76: 8; 86: 1; 102: 4—5; 106: 4; 118: 1, 3; 120: 8, 9; 134: 1—3; 141: 9—14; 150: 1; 187: 7—10; 204: 2, 3; 211: 4, 5; 213: 1—3; 221: 1—3; 224: 4; 228; 250; 257: 10—11; 260: 1; 272: 1—3; 285: 6; 394: 1—3; 426: 3—5; 439; 484: 1—4; 504; 542: 1—2; 547; 568; 628.